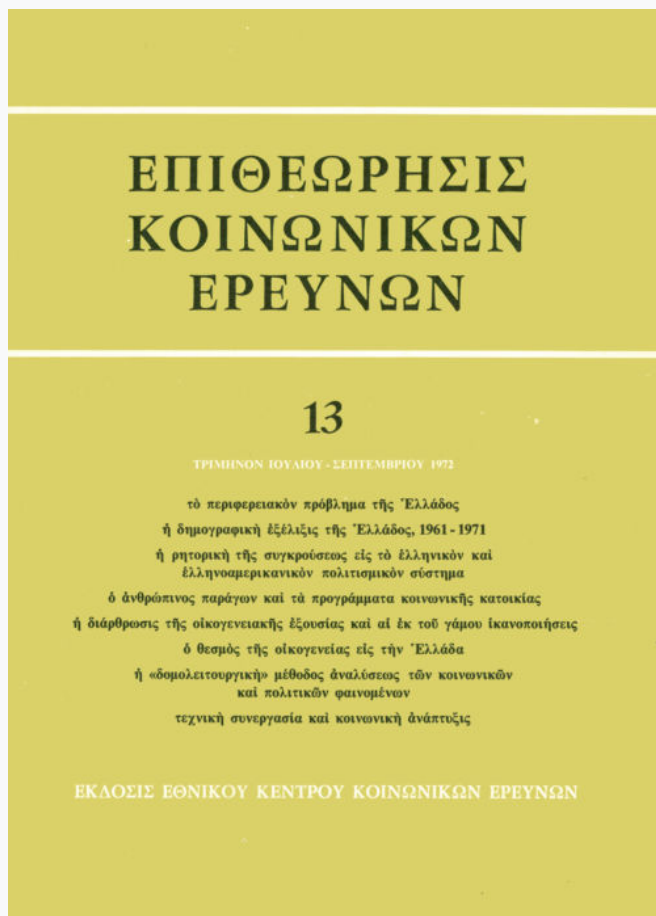

The Greek Review of Social Research

Vol 13 (1972)

13

"Εκκλησία και σύγχρονα μέσα επικοινωνίας", κ.
Δημητρίου Φερούση

Αντώνιος Κ. Παπαντωνίου

doi: [10.12681/grsr.502](https://doi.org/10.12681/grsr.502)

Copyright © 1972, Αντώνιος Κ. Παπαντωνίου

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Παπαντωνίου Α. Κ. (1972). "Εκκλησία και σύγχρονα μέσα επικοινωνίας", κ. Δημητρίου Φερούση. *The Greek Review of Social Research*, 13, 134-136. <https://doi.org/10.12681/grsr.502>

πέδου τῆς κοινότητος καὶ νὰ ἐξηγήσῃ τὸν ὑψηλὸν βαθμὸν τῆς πολιτιστικῆς καὶ κοινωνικῆς συντηρητικότητος τοῦ χωρίου.

Ἡ Μαρασπίνι διακρίνεται σαφῶς τρεῖς κοινωνικὰ ἰστίες εἰς τὸ ἐν λόγω χωρίον: τοὺς ἀριστοκράτας γαιοκτημόνας, τοὺς ἀκτιμόνας ἀγρότας, οἱ ὅποιοι διαίρονται εἰς ἐργάτας γεωργούς καὶ μὴ γεωργούς, καὶ τὴν μικρὰν ὁμάδα τῶν μικροϊδιοκτητῶν καὶ ἐμπόρων ἀγροτῶν. Αἱ δεκαπέντε οἰκογενεὶς τῆς ἀριστοκρατίας τῶν γαιοκτημόνων ἀποτελοῦν τὴν οικονομικὴν, πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν μερίδα τῶν ἐκλεκτῶν. Ὁ ἀποκλειστικὸς ὕψ' αὐτῶν ἔλεγχος τῆς γεωργικῆς γῆς, ὁμοῦ μετὰ τὴν ὑψηλὴν θέσιν ἣ ὅποια εἶχε ἀκροαθῆ εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν γῆς, προσοδεῖ εἰς τοὺς ἐντοπίους ἐπὶ γενεῖς ἀκατάμαχτον κυριαρχίαν ἐντὸς τῆς κοινότητος. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ συγγραφέως ἡ συντηρικὴ αὐτῆ ὑπεροχὴ τῆς ἀριστοκρατίας ἀπὸ κοινῶν μετὰ τὴν φυσικὴν ἀπομόνωσιν τοῦ χωρίου ἐξηγῆ τὴν συντηρητικὴν καὶ ἀνεξέλικτον κατὰστασιν τῆς πολιτιστικῆς καὶ κοινωνικῆς διαθρόσης τοῦ χωρίου. Ὁ Μαρασπίνι χαρακτηρίζεται τὸ Καλημέρα ὡς κοινότητα εἰς τὴν ὅποιαν ἐντὸς συγχρόνου πλαισίου προσπαθεῖ νὰ ἐπιβίωσῃ τὸ φεουδαλικὸν πνεῦμα. Ὁ βασικὸς θεσμὸς τῶν Καλημέρα εἶναι ὁ οἰκογενειακὸς πυρῆν καὶ ὁ συγγραφεὺς ἐκθέτει λεπτομερῶς ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸν ἔρωτα καὶ τὴν μηνίστειαν, τὸν γάμον, τὰς ὑποχρεώσεις τῆς οἰκογενείας καὶ τοὺς οἰκογενειακοὺς δεσμούς, ὡς καὶ τὴν ἐπέκτασιν τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν καὶ εἰς μὴ συγγενεῖς. Οἱ γάμοι γίνονται κατόπιν συμφωνίας, ἀλλὰ αἱ ἐπιθυμῖαι τῶν νέων βαρύνουν ἀποσαστικῶς διὰ τὴν λήψιν τῆς τελικῆς ἀποφάσεως. Ἡ βαρῦτης τὴν ὅποιαν ἔχει τὸ συμβιβαστὸν ἢ μὴ μεταξὺ τῶν μελλονόμενων καὶ ἡ σημασία τῆς προικὸς καὶ ἄλλων οικονομικῶν παραγόντων κατὰ τὸν διακανονισμὸν τοῦ γάμου φαίνεται ὅτι ἔχουν σκολὸν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὸ βίωσιμον τοῦ νεοιδρυθέντος οἰκογενειακοῦ πυρῆνος. Ἐντὸς τῆς οἰκογενείας ὁ πατὴρ κατέχει θέσιν ἀπώλυτον κυριαρχίας καὶ αἱ σχέσεις τῶν πρὸς τὰ τέκνα τῶν εἶναι ψυχραὶ καὶ τηροῦν τὰς ἀποστάσεις. Ὁ μεταξὺ μητρὸς καὶ τέκνου δεσμὸς εἶναι στενός, συναισθηματικὸς καὶ στερρός. Ἐντὸς τῆς κατ' ἐξοχὴν πατριαρχικῆς αὐτῆς οἰκογενείας ὁ σύνδεσμος μητρὸς καὶ τέκνου θεωρεῖται θεμελιώδης διὰ τὴν ὑπαρξίν τῆς οἰκογενείας.

Εἰς τὸ Καλημέρα ἡ οἰκογένεια εἶναι ἡ μοναδικὴ γνῶσις κοινωνικῆς ὁμάδας. Πρόπου συμπεριφορᾶς προσδιορίζοντες εἰς τοὺς μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς αὐτῆς οἰκογενείας δεσμοὺς ἐπεκτείνονται καὶ εἰς ἐκτὸς τῆς οἰκογενείας συγγενικοὺς δεσμούς. Ἐξ' αὐτῶν ὁ σημαντικότερος εἶναι ὁ τῶν ἀνάδοχων. Ὁ δεσμὸς ἀνάδοχου καὶ ἀναδέκτου εἶναι πολὺ ἰσχυρὸς καὶ γεννᾷ σειράν ἀμοιβαίων δικαιωμάτων καὶ καθυκόντων προσθετῶν, δημιουργῶν ὅττω

νέαν συγγένειαν παραπλεύρους τῆς ὑφισταμένης μεταξὺ πατρὸς καὶ υἱοῦ. Κατὰ τὸν Μαρασπίνι ἡ συγγένεια εἶναι ἀσυμμετρικὴ, διότι ὁ ἀνάδοχος παρέχει οικονομικὴν βοήθειαν εἰς ἀνάλλαγμα τοῦ κύρους καὶ τῆς τιμῆς τῶν ὁποίων ἀπολαβεῖ.

Εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν τῶν γαιοκτημόνων ἀνευρίσκει ὁ Μαρασπίνι τὰ αἰτία τῆς ἀμειψίας, τὸ ἀναλφαιβητισμὸς, τῆς ἀπομόνωσως, τῆς πείνας, τῆς οικονομικῆς ὀπισθοδρομικότητος καὶ τῆς εἰς πολιτιστικὰ θέματα συντηρητικότητος τῶν ἀγροτῶν. Παρὰ τὴν βασικὴν ἀντίθεσιν συμφερόντων μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν τάξεων, οἱ ἀγρόται τοῦ Καλημέρα ἀρροῦσιν ἄπτά δείγματα ὑψηλοῦ βαθμοῦ ἀρροσώσεως καὶ ὑποστηρίξεως εἰς τοὺς ἀριστοκράτας γαιοκτημόνας τοῦ χωρίου τῶν. Εἰς τὸ παρελθόν ἡ ἀγροτικὴ τάξις προσεχώρησεν εἰς τὸν Βασιλικὸν Στρατὸν τῶν Βουρβόνων διὰ νὰ καταπολεμήσῃ τὸν Ναπολεόντειον εἰσβολὰ καὶ τὰ δημοκρατικὰ στρατεύματα τῆς Ἰταλικῆς Παλιγγενεσίας τοῦ «Ριζορζιμέντου». Κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Chesterton, τὴν ὅποιαν ἀναγράφει ὁ Μαρασπίνι, «ἐπολέμησαν καὶ ἔπεσαν ὡς λέοντες διὰ νὰ διατηρήσουν ἑαυτοὺς δεσμίους».

Σήμερον οἱ ἀγρόται ὑποστηρίζουν τὸ Μοναρχικὸν κόμμα καὶ ἐμπιστεύονται τὴν διοίκησιν τοῦ τόπου τῶν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐπιβλῶν γαιοκτημόνων. Ἀναζητῶν τὴν βάσιν τῆς τοιαύτης ὑποστηρίξεως, ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει τὴν ἀγραμματοσύνην, τὴν ἀμειψίαν καὶ τὴν πείναν ὡς ἐν τῶν μειζόνων κωλημάτων τῆς ἀνατιζέσεως πολιτικῆς συνειδήσεως. Ὁ ἐμπρόσθετος ἰσχυρισμὸς τοῦ Μαρασπίνι, καθ' ὃν αὐτὴ ἡ ὑποστηρίξις φερεῖται βασικῶς εἰς τὴν ἐκ παραδόσεως νομιμοφροσύνην τῶν, τὴν ἀπέχθειαν τῶν πρὸς τὸν ἀθεϊστικὸν κομμουνισμὸν καὶ τὸν φόβον ἀντιποίην, δὲν φαίνεται πειστικῆς εἰς τὸν γράφοντα τὴν κριτικὴν.

Ὑπάρχουν εἰς τὴν μονογραφίαν αὐτὴν ἑπὶ μέρους ἐνδείξεις περὶ τοῦ ὅτι ἱστιάται εἰς τὸ ἐν λόγω χωρίον πολιτικὸν σύστημα ὀργανωθῆν βάσει τῶν σχέσεων πάτρωνος-πλάτου, εἰς τὰς ὅποια συμπεριλαμβάνεται καὶ τὸ ψυχικὸν πλῆγμα τοῦ θεσμοῦ τῆς συγγενείας τῆς βασιζομένης εἰς τοὺς ἀνάδοχους. Ὁ Μαρασπίνι ἀναφέρει παραδείγματα ὑποδηλοῦντα ὅτι ὑπάρχει ἡ τάξις νὰ γίνωται ἀνάδοχος διάφοροι γαιοκτημόνες καὶ ἄλλα ἄτομα πλοοφία καὶ ὑψηλῆς κοινωνικῆς θέσεως, ἀποφεύγει ὁμοῦ νὰ ἀναλύσῃ τὰς πολιτικὰς ἐπιπτώσεις αὐτοῦ τοῦ εἰδους τῶν σχέσεων.

Ἡ συγγραφεὺς συμπεραίνει ὅτι αἱ γενικαὶ γραμμὰ αἱ ὅποια ἐξάγονται ἐκ τῆς παρούσης μελέτης τῶν περὶ τὸ Καλημέρα ἰσχύουν πιθανῶς δι' ὅλα τὰ χωρία τῆς Νοτίου Ἰταλίας. Τὸ συμπέρασμα αὐτὸ ἕκατα τῆς ἑλλείψεως τοῦ ἀπαρατήτου διὰ τὴν σύγκρισιν ὕλικου εἶναι πολὺ ἐπισημάλεις. Σημαντικὸν τμήμα τῶν στοιχείων, τὰ ὅποια παρέχει ὁ Μαρασπίνι ἔρχονται εἰς ὄψιν ἀντίθεσιν

πρὸς τὴν ἀντίληψιν τοῦ Banfield περὶ ἀμοιρολιστικὸν οἰκογενειακὸν θεσμόν», ἦτοι τὸ οἰκογενειακὸν θεσμὸν τοῦ ἐριδομένου ἐπὶ τῆς ἠθικῆς ἀδιαφορίας. Εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι εὐρίσκουν κάπως χρησιμὸν τὴν ἀντίληψιν τοῦ Banfield, ἡ ὡς ἄνω μελέτη εἶναι ἀναγκαία. Βασίζον τὴν ἀνάλυσιν τὸν ἐπὶ συγκεκριμένων οἰκογενειακῶν, ἱστορικῶν καὶ κοινωνικῶν καταμετρήσεων, ὁ Μαρασπίνι παρέχει διεισδυτικὴν, εὐλογηφανὴ καὶ κατὰ ἠθικὴν συνειδήσιν ἐρημητιαν τὸν ἐν Καλημέρα πολιτιστικὸν καὶ κοινωνικὸν συντηρητισμὸν. Ἐν τούτοις ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐρευνᾷ τὰ προβλήματα αὐτά, ἀλλὰ περιορίζεται εἰς ὀρισμένα γενικά συμπεράσματα μετὰ τῆς Νοτίου Ἰταλίας καὶ μῆς βορείου Ἰταλίας περὶ τῆς ὁποίας ὁμοίει ἀόριστος καὶ ἄνευ εἰδικῆς ἀναφορᾶς.

Δυστυχῶς ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος τόμος ὡς ἐκδόσις ὕστερῆ πολλῶν. Τὰ τυπογραφικὰ καὶ ἀριθμητικὰ σφάλματα, αἱ ἀσυμφωνίαι εἰς τὰς σειρὰς τῶν ἄριθμῶν καὶ ἡ ἐσφαλμένη θέσις τῶν ἰσοτιμιῶσεων εἰς τὸ κάτω μέρος τῶν σελίδων εἶναι πράγματα πολλὰ συχνά. Ἐξ ἄλλου περιπεπλεγμένα, δυσνόητα πρότεσις καὶ ἀντιπαραθετικαὶ κρίσεις παρακλίνον τὴν ἀπόσκοπον ἀνάγνωσιν τοῦ.

Παρὰ τὰς ἀτελείας αὐτὰς ὁ παρὼν τόμος ἐπαυάνει τὰς γνώσεις μας περὶ τῶν χωρίων τῆς Ν. Ἰταλίας καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀποτελεῖ ἐπιβρόδουτον συνεισφορὰν εἰς τὴν Μεσογειακὴν Ἀνθρωπολογίαν.

EUGENE COHEN
Wayne State University

Ἐκκλησία καὶ Ἐπικοινωνία

Περὶ τὸ τέλος τοῦ 1970 ἐκυκλοφόρησεν εἰς ἀνάπτυξιν ἕκ τοῦ ἐπισημοῦ περιοδικοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Ἐργμῶνος μία σειρά ἄρθρων τοῦ ἀκαταπιστητοῦ πρωτοεργάτου τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ραδιοφωνίας ἐν Ἑλλάδι κ. Δημητρίου Φερούση, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐκκλησία: καὶ Σύγχρονα Μέσα Ἐπικοινωνίας».

Εἰς τὰ ἐνδὲκα ἀπὸ δοκίμια, τὰ ὅποια προλογίζον ὁ Διευθυντὴς Τύπου καὶ Ὁρθοκετικῆς Διαφοσιότητος τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας Πανοσιολογιώτατος ἀρχιμανδριτῆς κ. Ἀνθίμου Ρούσσας καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐταιρείας Ἀποστολῶν Σχέσεων κ. Δημητρίου Κακαβελάκης, ὁ συγγραφεὺς κἀνεῖ ἐν εἰδος ἐπισηματικὸν ἀπολογισμὸν μῆς δεκαοκταετοῦ ἀνεφοροῦς πορείας καὶ συγχρόνως ἀνεύρει μίαν θεωρητικὴν

1. Ἡ ἐκδόσις τοῦ βιβλίου τοῦ Α.Λ. Μαρασπίνι, ὡς γνωστόν, ἐγένετο τὸ 1968 καὶ εἰς τὸ ἔκδοτικόν. Ὅπως ἡ ὅλη ἐπιμέλεια τῆς ἐκδόσεως ἐξέτερε τοῦ ἐλέγχου καὶ τῆς ἐπιπέτας τῆς ἀρμοδίας Ὑπηρεσίας Ἐκδόσεων τοῦ ΕΚΚΕ.

θμελιώσιν «της σχέσεως Ἐκκλησίας καί μέσον ἐπικοινωνίας» καί τονίζει «τόν πολυσήμαντο καί θετικό ρόλο πού μπορούν νά παίζουν σέ μιὰ ἀνακαινιστική καί ἀνάευσή της στρατηγική της Ἐκκλησίας μας».

Ἄντι τῆς ἀκρίτου καί ἀδικαιολογητοῦ ἐπιθέσεως κατά τοῦ ραδιοφώνου, τῆς τηλεοράσεως καί τοῦ κινηματογράφου, εἰς τήν ὅποιαν παρουσιάζονται πολλοί χριστιανοί διανοούμενοι συγγενέτες χρήσιν καί καταχρήσιν τῶν συγγρόνων πνευματικῶν καί τεχνολογικῶν ἐπιτευγμάτων τῶν ἀνθρώπων, ὁ συγγραφεύς διακηρύσσει εἰς τὸν πρόλογόν του ἥδη, ὅτι «τά συγγρόνα μέσα ἐπικοινωνίας εἶναι δόρα σταμμένα ἀπό τὸ Θεὸ πού πρέπει νά γίνου ἀποφασιστικά ὄργανα σὺν χερίᾳ τῆς Ἐκκλησίας σήμερον» (σελ. 11).

Τὸ παρὸν σημείωμα δὲν ἀποσκοπεῖ νὰ παρουσιάσῃ τὸν συγγραφεὺν τῶν δοκιμίων, διότι δὲν εἶναι πιθανόν ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἐνδιαφερόμενοι διὰ τὰ θέματα τοῦ ραδιοφώνου καί τῆς ἐπικοινωνίας γενικότερον, καθὼς ἐπίσης καί διὰ τὸ φλέγον ζήτημα τῆς ὀρθῆς χρησιμοποίησεως τῶν μέσων τούτων ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι νὰ μὴ «δέδωχθσαν» τὰ μνημόνια τὰ ὅποια ἐπὶ δεκαοκτὼ συναπτά ἔτη ἐκπέμπει ὁ κ. Φερούσης «εἰς τὸ δρόμο τῆς ζωῆς, καὶ νὰ μὴν ἐπροβληματίσθων ἀπὸ αὐτά. Οὕτε καί μὴ ἀναλύσῃ καί συζητήσῃ τὸν ἐπὶ μέρους δοκιμίων εἶναι ἐπὶ τοῦ παρόντος δυνατὴ. Πιθανὸς νὰ ἀκολουθήσῃ μιὰ «συζητήσις» τὸν ἐπὶ μέρους, εἰς τὰ ὅποια ἀκόμη καί ὁ διαφωνῶν εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ σεβασθῇ τὸν ἀσώματον τρόπον διὰ τὸν ὅποιον κατορθώνει ὁ κ. Φερούσης νὰ ἐκθέτῃ τὰς ἀραγείας πεποιθήσεις του.

Ὁ σκοπὸς τοῦ γράφοντος εἶναι κάποιος ἄλλος. Θέλει νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν εἰς τὴν πρότην ἀπόπειραν καί «ἀνίχνευσιν» μιᾶς «θεωρίας» τῆς ἐκκλησιαστικῆς ραδιοφωνίας. Μιᾶς θεωρίας, ἡ ὅποια δὲν στηρίζεται εἰς ἀξιοματικά ἀριγία, ἀλλὰ συνεπῆς πρὸς τὴν μεθοδολογικὴν δεοντολογίαν τῶν συγγρόνων κοινωνικῶν ἐπιστημῶν ἐκκινεῖ ἀναλυτικῶς ἀπὸ τὰ ἐπὶ μέρους προβλήματα διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς μιαν ἀληθοφανῆ πιθανότητα-θεωρίαν, οὗχι δὲ εἰς ἀφορισμοὺς ex cathedra. Καί εἰς τὸ σημείον τοῦτο εἶναι ἀξίεπαίσιος ἡ λιτή καί «χωρὶς οἴσῃς» προσφορά τοῦ κ. Φερούσης, ὁ ὁποῖος θὰ ἤδυνάτο νὰ κομπορρημονήσῃ βσιζόμενος εἰς μιαν οὐχὶ καί τὸσον ἐκδικατηρῶν ἱστορίαν ραδιοφωνικῆς πράξεως χιλίων περίπου ἐκπομπῶν χριστιανικῶν ρεπορτάζ, ποιήσεως, μουσικῆς, θεάτρον, προσηρμοσμένων «εἰς συγγενέτες ἀισθητικὰ καί καλλιτεχνικὰ ἀπαιτήσεις μὲ ὅλην τὴν πρέπουσαν θρησκευτικὴν συνέπειαν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας» (σ. 31).

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι μετὰ τὸ ραδιοφώνον ἡ Ἐκκλησία—ἀλλὰ καί ὁ ὀσσοδότης ἐπιθυμῶν νὰ ἀπευθύνῃ δι' αὐτοῦ μῆνυμα—τοποθετεῖται ἐνώπιον μιᾶς ἀνε-

ας εὐθύνῃς καί μιᾶς «νεῆς ἀγωνίας». «Ὁ δρόμος εἶναι δύσκολος». Διὰ τοῦ ραδιοφώνου καί τῆς τηλεοράσεως δημιουργεῖται μιὰ νέα ἐκκλησιαστικὴ καί θρησκευτικὴ κατάσταση: ὁ ἱεροκήρυξ, ὁ λειτουργός, ὁ στομαστής, τοποθετοῦνται «ἐνώπιον» (ἡ ἐνός νέου «κοινού», τὸ ὅποιον καί ὡς πρὸς τὴν ἰσὴν καί ὀργανοδομήν του καί ὡς πρὸς τὰ χαρακτηριστικά καί ἐνδιαφερόντά του καί ὡς πρὸς τὴν νοοτροπίαν καί ἰδεολογικὴν τοποθέτησιν του καί ὡς πρὸς τὰς συνθήκας καί τὴν «ἀτμόσφαιράν» του, εἶναι ἐντελῶς διάφορον ἐκείνου, τὸ ὅποιον μέχρι τοῦδε ἦτο γνωστὸν ὡς «ἐκκλησιασμὸς» ἢ «θρησκευτικὴ συνάθροισις».

Διὰ πρότην φοράν ἡ Ἐκκλησία διὰ τὸν μέσον τούτων πλησιάζει τὴν εὐχάριστον καί ἀκατανίκητον ὁμοσιότητα τοῦ κόσμου, τὴν ἀνώμωμον καί δυσεξίγητιστον Κοινήν Γνώμην καί τὸν μεμονωμένον ἄνθρωπον διὰ τὸ κοινωνικόν, ἐπαγγελματικόν καί οἰκογενικόν αὐτοῦ milieu, ἀνευ προηγουμένης ἀλλαγῆς («χώρας»), ἡ ὅποια θὰ τὸν προητοίμαζε καί θὰ τὸν προδιέθετε. Διὰ πρότην φοράν ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνας εὐρίσκειται καί πάλιν ἡ Ἐκκλησία εἰς τὴν θέσιν νὰ φέρῃ εἰς ἐπαφὴν τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ καί τὸν Λόγον καί τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου οὐχὶ ἐντὸς χώρου «ἱεροῦ», ἀλλὰ, κατὰ τρόπον ὑπενωθυμίζοντα πρωτοχριστιανικὴν πρᾶξιν, ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ, ἰδιωτικοῦ, οἰκείου αὐτοῦ χώρου, ἐνός χώρου, τὸν ὅπου θὰ ἤδυνάτο τις νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς «intime» ἐν τῇ εὐρυτέρῃ ἐννοίᾳ τοῦ ὄρου. Πόσον δὲ σημαντικόν καί ἀναγκαῖον εἶναι τοῦτο δυνατὰ τις νὰ ἀντιληφθῇ ἐν ἀναλογισθῆσθί πῶσον πολῦτιμον καί «ἱεράν» θεωρεῖ ὁ συγγρόνων ἄνθρωπος τὴν ἰδιωτικὴν αὐτοῦ σφαίραν καί πόσον λυκοί ἀγριοί, ἀπρόσκλητοι, παραβιάζουσι τὸ «σύνολον» ταύτης διὰ τῶν ἐπικοινωνιακῶν μέσων, εἰς τρόπον ὥστε ἡ Ἐκκλησία νὰ καταδικεύεται ὡς ἡ μόνη καί μεγάλη ἄποστα.

Αὐτὴν τὴν πραγματικότητα ἔχον ὑπ' ὀφθαλμὸν ὁ κ. Φερούσης παρατηρεῖ: «Κάθε κλειστή πόρτα, εἶναι μιὰ πρόσκλησις γὰρ τῆς Ἐκκλησίας νὰ φέρῃ τὸ Χριστὸ. Ἐὰν ὑπάρχῃ τὸ ραδιοφώνον καί μιὰ ὀργανωμένη θρησκευτικὴ ἐκπομπή, ἡ λόγια τοῦ Ἐυαγγελίου θὰ διαρρηθῶν τὶς πόρτες καί τὶς νυχῆς καί θὰ φέρουσι τὸ φῶς τῆς παρηγορίας. Καί εἶναι τὸσέτι οἱ κλειστῆς οἱ πόρτες, πού καμμίαν ἀνθρώπινον δυνατότητα δὲν μπορεῖ νὰ τις ἀνοίξῃ ταῦτόχρονα. Μόνον μετὰ τὸ ραδιοφώνον μπορεῖ» (σελ. 18). Καί καταλήγει: «Ἐχομεν ἀραγε τὸ δικαίωμα νὰ ἀρηθθῶμεν τὶς ἀμέτρητες αὐτὲς προκλήσεις δι' ἐλπίδα καί σιγηρία;» «... καί μάλιστα ὅταν γνωρίζουμε ὅτι δὲν νοεῖται σήμερον σίτιι χωρίς ραδιοφώνον, καί γὰ πολλὰς οἰκογενεῖς καί άτομα ἀποτελεῖ μοναδικόν σύντροφον σὺν τῆς μοναξιάς καί τῆς ἀνίας;» (σελ. 19).

Ἄλλ', ἡ εἰσοδος αὐτῆ «κεκλεισμένου τῶν θυρῶν» καί ἡ ἐπρόσδεκτος ὑπο-

δοχὴ δὲν εἶναι τὸσον ἄπλη. Ἰδιαιτέρως μάλιστα εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικῶς ἐργάτας, οἱ ὁποῖοι δὲν δύνανται νὰ προσαρμωθῶν εἰς τὰ ὅσον μηχανικά καί ὀρθολογιστικά μέσα ἐπικοινωνίας, μετὰ τὰ ὅποια ὀσσοδότητε οὕτε τὸ λειτουργικόν καί παραδικόν ὕφος εἶναι δυνατόν νὰ συμβιβασθῇ, οὕτε τὸ «πάθος» τῆς ἐκφράσεως, οὕτε ὁ συναισθητισμὸς, οὕτε γενικῶς ὅσα ἔχουσι μὲν πιθανὸν τὴν θέσιν τῶν ἐνός τῆς ἀποσφαίρας τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ, μεταφερόμενα ὅμως διὰ τῶν ἔρσιανθῶν κυμάτων εἶναι δυνατόν νὰ ἦχουσι γελιοῖς καί κωμικῆς. Τὸ πρῶτον λοιπόν, τὸ ὅποιον χρειάζεται εἶναι ἡ «ἀσκήσις»—ὑπὸ τὴν διττὴν ἐννοίαν τοῦ ὄρου—τοῦ ὕφους. Ὁ ἀκροατὴ εὐρίσκειται ὑπὸ συνθήκας καθημερινότητος καί εἶναι εἰς ὀλοκλήρου δέσμιος τοῦ ἀγῶνος ρυθμοῦ καί τῆς ὀρθολογιστικῆς ψυχρότητος τοῦ σκέπτεσθαι. Δὲν δύναμεθα νὰ παραγγέλωμεν ραδιοφωνικῶς τὸ «πάσαν τὴν βιωτικὴν ἀποδόμεια μέρμαν» ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ «κατελθόμεν» εἰς τὸ καθημερινὸν πλαίσιον καί νὰ καταστήμεν «εἰς πᾶσι τὰ πάντα»—καί ἐροτᾷ ὁ κ. Φερούσης: «Μπορομεν ἀραγε νὰ ἀγνοήσομε τὸ ἀποστολικὸ—τὰ πάντα τῶς πᾶσι—καί με λιτότητα, περιουσιῶν εἰς τὰ πραγματικά στοιχεῖα καί ἐπιχειρηματολογίαν εὐλογίαν νὰ ζητήσομεν κατὰ πρότην τὴν λογικὴν συγκατάθεσιν τοῦ ἀκροατοῦ, ἡ ὅποια καί θὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἐκπόρθησιν τῆς καρδίας του; Ἐντός τοῦ Ἱ. Ναοῦ δύναμεθα νὰ ἀπευθύνωμε ἀπ' εὐθείας πρὸς τὴν καρδίαν; τὸ παράδοξον καί ὑπερλόγον συγκινεῖ—credo quia absurdum est». Εἰς τὸ ραδιοφώνον τὸ παράδοξον ἦξει ὡς παραδοξολόγημα καί προδιθεῖται δυσμενῶς. Χαρακτηριστικῶς παρατηρεῖ ὁ Rahner: «Ὁ ἱεροκήρυξ ἐπὶ τοῦ ἀβήθους εἶναι δυνατόν νὰ ἀναλυθῇ εἰς δίκρα καί τοῦτο νὰ ἔχῃ ἐπίδρασιν εἰς μερικούς. Ἄλλὰ τί θὰ ἔλεγε κανεὶς διὰ τὸν ὀμιλητὴν, ὁ ὁποῖος ὀμιλεῖ ἔκλειστος εἰς τὴν αὐθουσαν ἐκπομπῶν τῆς παρουσίας δύο-τριῶν τεχνικῶν καί ἀναλύεται εἰς λυγμοὺς πρὸ τοῦ μικροφώνου; Ὁ Rahner χαρακτηρίζει μιαν τοιαύτην πρᾶξιν ὡς «πνευματικὴν ἀναισχυντίαν».

Κατόπιν τούτων ὅμως ἐγείρεται ἐν ἐκ τῶν σημαντικωτέρων προβλημάτων τῆς διὰ τοῦ ραδιοφώνου «ἐπικοινωνίας»: τὸ ραδιοφώνον ἀπαιτεῖ ὀρθολογισμὸν καί λιτότητα, ἐξοσφαρίζει δὲ κατανόησιν. Δὲν ἐξοσφαρίζει εἰς ὁμοῦς καί δὲν δύνανται νὰ ἐπιτύχῃ «κοινωνίαν» ἢ «κοινωνία» ἐν ἡ ἡνωία χρησιμοποιοῦν τὸν ὄρον ὁ Ferdinand Tönnies. Ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ ἐκπέμποντος καί ἀκροατοῦ εἶναι ὀρθολογιστικὴ, ὁ δὲ λειτουργικὴ ἢ ἐκκλησιαστικὸς λόγος, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐκ τῆς φύσεώς του προσηρμοσμένος νὰ καλῆ πάντως εἰς πνευματικὴν ἐνότητα καί νὰ δημιουργῇ ψυχικὴν ἐπικοινωνίαν ἐκπεμποντος διὰ τοῦ ραδιοφώνου, δὲν ἐπιτυγχάνει ταῦτα μεταξὺ τῶν ἀκροατῶν. Τοῦλάχιστον «οἱ ἀκροατοὶ τοῦ λόγου» δὲν

ἔχουν τοιαύτην συνείδησιν. Διὰ τοῦτο, μολοντί ἀναγνωρίζομεν τὴν πρακτικὴν σπουδαιότητα τῆς ἐκπομπῆς τῶν Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν διὰ τοῦ ραδιοφώνου πρὸς χάριν τὸν ἐν ἀσθενείαις κατακειμένον, τὸν ὀδοποροῦντα καὶ πλεόντων, δὲν παύομεν νὰ πιστεύομεν ὅτι τὸ ραδιοφῶνον δὲν προσφέρεται διὰ τοιαύτας ἐκπομπάς. Ἀντιθέτως θὰ πρέπει νὰ πυκνωθῶν ἐκείναι ἐκτοίμαι διὰ τῶν ὁποίων τίθενται εἰς συζήτησιν θέματα πίστεως καὶ τοποθετήσεως τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Καὶ εἶναι ὁ μόνος τρόπος νὰ ἀναλάβῃ καὶ διεξαγάγῃ ἡ Ἐκκλησία ἕνα προσωπικὸν διάλογον ἀτόμων πρὸς ἄτομον μετὰ τὸν συγχρόνον ἐκκοσμηκευμένον καὶ θρησκευτικῶς ἀδιαφόρου ἀνθρώπου. Τὸ ραδιοφῶνον ἐξασφαλίζει διάλογον μετ' ἐκείνων, οἱ ὅποιοι δι' οἰονόηποτε λόγον δὲν ἐκκλησιάζονται καὶ δὲν ἀποτελοῦν ἐνεργά μέλη τῆς Ἐκκλησίας χωρὶς νὰ εἶναι καὶ μία *massa damnata*. Ἀκόμη ἐξασφαλίζει τὸν διάλογον προσώπου πρὸς πρόσωπον εἰς τὸν ὅποιον ὀφείλει νὰ ἐξασηθῇ κατ' ἐξοχὴν ἡ σύγχρονη Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ ἱεροκῆρυξ ἔχουν συνηθιστὴ νὰ ἀπευθύνονται πρὸς ἀνώνυμα πλῆθη, πρὸς «ἐκκλησίασιμα» ἢ «κοινόν». Σήμερον ἀκόμη καὶ εἰς τὰς μακρὰς συγκεντρώσεις ὁ ἀνθρώπος ἀντιθρῖβ ἑσωτερικῶς ἐναντιον πάσης ἀπειρίας παραθεωρήσεως τῆς προσωπικότητος καὶ μεταβολῆς αὐτοῦ εἰς ἀριθμὸν, περιπτώσιν, μᾶλλον. Τὸ ἐκκλησιαστικὸν μετετραπὴ εἰς ἐκκλησιαστικὸν καὶ τοῦτο δυσχεραίνει κατ' ἐξοχὴν τὸ ἔργον τοῦ κηρύττου, δοθέντος ὅτι τοῦτο πρέπει νὰ εἶναι γενικὸν καὶ συγχρόνον ἐξατομικευμένον. Ἦτο πολὺ εὐκόλον παλαιότερον νὰ συγκινήσῃ ὁ ἱεροκῆρυξ ἐν ἐκκλησίασιμα—πλῆθος 5.000 ἀτόμων. Εἶναι σχεδὸν ἀκατόρθωτον σήμερον νὰ δονῆσθαι 5.000 μεμονωμένους καρδιάς καὶ νὰ «μιλήσῃ» πρὸς 5.000 ἐκκλησιαστικόνους.

Ἐκ τῶν λεχθέντων προκύπτει ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ραδιοφωνία προϋποθέτει καὶ συγχρόνως δημιουργεῖ μίαν νέαν ἐκκλησιολογίαν. Τὴν «Ἐκκλησιάν» πρὸς τὴν ὅποιαν ἀπευθύνεται ἔννοετο ἐντελὸς διαφορετικῶς. Οἱ ἐκ τῶς τῆς ἐκκλησίας—ναοῦ εἶναι ἀκριβὸς οἱ ἐν τῶς. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ ραδιοφώνου εἶναι ὁ ἀπροβλεπτικὸς, ἀδιαφοροποίητος, πολλαπλὸς ἀστάχιστος, ἀνόμιμος καὶ παθητικὸς χριστιανισμὸς τῆς καθημερινότητος, ὁ ὅποιος—διὰ νὰ εἰμῆθε πραγματικῶς—ἀποτελεῖ καὶ τὸ ἀριθμητικῶς μεγαλύτερον μέρος τῆς πραγματικότητος τῆς Ἐκκλησίας. Μὲ τὸ ραδιοφῶνον προσφέρεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡ ευκαιρία νὰ τὸν κερδίσῃ. Ὁ ραδιοφωνικὸς λόγος, ἀπεστερημένος τοῦ παπαδικοῦ ὄρους καὶ πλεόν ἐυλύγιστος καὶ ἐλεύθερος, διότι δὲν ἔχει τὸ βῆρος τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως καὶ τοῦ θεσμοῦ, παρουσιάζεται μὲ ἀπειρος μεγαλύτεραν διεισδυτικότητά καὶ δύναται νὰ ἀποβῇ πράγματι «ἀνθρωπικόν». («Τὸ ὄλο ζήτημα, ὄσως») —λέγει ὁ κ. Φεροῦσης, καὶ ὁ λόγος τοῦ εἶναι λόγος εἰδικῶς—απαρροιάζει ἐπι-

μονες δυσκολίες, ποῦ πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθῶν με σαφήνεια σκοπὸν καὶ μεθόδον καὶ κατάλληλο ὄπλισμόν θεωρητικὸν καὶ τεχνικόν.» Ἡ συμβολὴ τοῦ κ. Φεροῦσης πρὸς τὴν κατεῦθυνσιν αὐτὴν γίνεται εὐγνωμόνως ἀποδεκτὴ καὶ ἀποτελεῖ μίαν πρόκλησιν καὶ συγχρόνως πρόσκλησιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Θεολογίας νὰ προβληματισθῶν σοβαρῶς ἐπὶ τῶν ζωτικῶν τούτων ποιμαντικῶν θεμάτων.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Κ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ
Θεολόγος-Κοινωνιολόγος

Ἀνακοίνωσις

Ἐπιθεώρησης Πολιτικῆς καὶ Στρατιωτικῆς Κοινωνιολογίας (*Journal of Political and Military Sociology*). Διεθνής καὶ διεπιστημονικῆς ἐξαμηνιαίας ἐκδόσεως.

Ἡ Ἐπιθεώρησης Πολιτικῆς καὶ Στρατιωτικῆς Κοινωνιολογίας δημοσιεύει ἄρθρα ἐμπόπτου εἰς τοὺς τομείους τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς κοινωνιολογίας.

Ἄρθρα με θεωρητικόν, μεθοδολογικόν καὶ ἐπιστημονικόν χαρακτήρα εἶναι λίαν εὐπρόσδεκτα ὑπὸ τῆς Συντάξεως τῆς Ἐπιθεώσεως.

Ἰδιῶν χαρακτηριστικῶν τῆς Ἐπιθεώσεως εἶναι νὰ ἐνθαρρύνῃ τὴν δημοσίευσιν ἐπιστημονικῶν ἄρθρων τὰ ὅποια πραγματεύονται ζωτικὰ θέματα ἀξίαν καὶ/ἢ θέματα κοινωνικῶς, πολιτικῶς καὶ κρατικῶς προγραμματισμοῦ.

Ὁ μείζων ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς Ἐπιθεώσεως εἶναι νὰ προσθήσῃ τὴν κοινωνιολογικὴν γνῶσιν εἰς τοὺς τομείους τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς κοινωνιολογίας διὰ τῶν συγκριτικῶν διεπιστημονικῶν προσεγγίσεων. Ἡ Ἐπιθεώρησης ὁρμάει ἀπὸ τοῦ συμβατικοῦ καὶ ἀκαδημαϊκοῦ προσανατολισμοῦ τῶν δημοσιευμάτων τῆς ἐπιστημονικῆς κοινωνικῆς ἐπιστήμης, ἐνδὲ συγχρόνως ἐνθαρρύνει καὶ τοὺς ἐπιστήμονας νὰ στρέψουν τὴν προσοχὴν τῶν πρὸς τὰ φερόντα θέματα τοῦ καιροῦ μὲ εἰς τὸν χρόνον τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ προγραμματισμοῦ τὸσον εἰς τὸν δυτικὸν ὅσον καὶ εἰς τὸν λοιπὸν κόσμον. Συμπληρωματικῶς ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς Ἐπιθεώσεως εἶναι νὰ ἐνισχύσῃ καὶ ἀναπτύξῃ γνησιωτέρως ἐπιστημονικὰς ἐπαρὰς, ἀνταλλαγὰς ἀπόψεων καὶ πληροφωρίας ἀφορῶσας εἰς τὰς σημαντικὰς ἐξελίξεις τῶν ἐρευνῶν καὶ τῶν τομείων τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς κοινωνιολογίας.

Ἡ Ἐπιθεώρησης θὰ ἐκδίδεται εἰς ἀγγλικὴν γλῶσσαν δις τοῦ ἔτους, ἡτῶι κατὰ Μάρτιον καὶ Σεπτέμβριον. Τὰ χειρόγραφα θὰ ὑποβάλλονται εἰς τριπλοῦν.

Διὰ πλείονας πληροφορίας, παρακαλοῦμεν νὰ ἀπευθυνθῆτε:

George A. Kourvetaris, Ph. D.* Editor
Journal of Political and Military Sociology c/o Department of Sociology, Northern Illinois University, DeKalb Illinois 60115, USA.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Revue de Recherches Sociales

εἰδικὸν τριμηνιαῖον περιοδικόν

Ἐκδότης: Ἐθνικὸν Κέντρον
Κοινωνικῶν Ἐρευνῶν (ΝΙΠΑΔ)

Σοφοκλέους 1, Ἀθήνα 122

*

Ἔτος τρίτον. Τεύχος 13ον
Ἰούλιος-Σεπτέμβριος 1972

διευθυντὸς συντάξεως

ΗΛΙΑΣ ΔΗΜΗΤΡΑΣ

Ἁγίου Χαραλάμους 1, Ἀθήνα 701

ὑπεύθυνος τυπογραφείου Ν. Ποταμίτης

Ζέππου 20 - Γλυφάδα

στοιχειοθεσία-ἐκτύπωσης-βιβλιοδεσία
Ποταμίτης-Λαμπρινούτσου Ο.Ε.

ἑμπέλιμα ἐκδόσεως

Ἐγγραφεῖα Ἐνημερώσεως ΕΚΚΕ

*

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 40

Single copies \$ 3

συνδρομαὶ ἑσωτερικῶς (4 τεύχη):

διὰ ἰδιώτας δρχ. 150,

διὰ σπουδαστὰς δρχ. 75,

διὰ νομικὰ πρόσωπα, τραπεζίας,

ὀργανισμοῦ δρχ. 300,

συνδρομὴ ἑξωτερικῶς (4 τεύχη): \$ 12

*

ἡ ἀναδημοσίευσίς τῆς ὅλης τοῦ
περιοδικοῦ ἐπιτρέπεται μόνον κατόπιν
ἀδείας τοῦ διευθυντοῦ συντάξεως

πέρας ἐκτύπώσεως 12.10.1972